

**METODICKÝ
PRŮVODCE
K VLASTIVĚDĚ
pro 5. ročník**

VZDĚLÁVACÍ OBLAST ČLOVĚK A JEHO SVĚT CHARAKTERISTIKA VZDĚLÁVACÍ OBLASTI (viz RVP)

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti a utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všímat si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. Na základě poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům, vnímat současnost jako výsledek minulosti a východiško do budoucnosti. Při osvojování poznatků a dovedností ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Podmínkou úspěšného vzdělávání v dané oblasti je vlastní prožitek žáků vycházející z konkrétních nebo modelových situací při osvojování potřebných dovedností, způsobů jednání a rozhodování. K tomu významně přispívá i osobní příklad učitelů. Propojení této vzdělávací oblasti s reálným životem a s praktickou zkušeností žáků se stává velkou pomocí i ve zvládnutí nových životních situací i nové role školáka, pomáhá jim při nalézání jejich postavení mezi vrstevníky a při upevňování pracovních i režimových návyků.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru **Člověk a jeho svět** je členěn do *pěti tematických okruhů*. Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v ŠVP různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu. Tato pracovní učebnice je zaměřena na vlastivědné učivo a čerpá z tematických okruhů MÍSTO, KDE ŽIJEME; LIDÉ A ČAS.

CÍLOVÉ ZAMĚŘENÍ VZDĚLÁVACÍ OBLASTI (viz RVP)

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- utváření pracovních návyků v jednoduché samostatné i týmové činnosti;
- orientaci ve světě informací a k časovému a místnímu propojování historických, zeměpisných a kulturních informací;
- rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech;
- poznávání a chápání rozdílů mezi lidmi, ke kulturnímu a tolerantnímu chování a jednání na základě společně vytvořených a přijatých nebo obecně uplatňovaných pravidel soužití, k plnění povinností a společných úkolů;
- samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní, bezproblémové a bezkonfliktní komunikaci i v méně běžných situacích, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti (možností a limitů);
- utváření ohleduplného vztahu k přírodě i kulturním výtvorům a k hledání možností aktivního uplatnění při jejich ochraně;
- přirozenému vyjadřování pozitivních citů ve vztahu k sobě i okolnímu prostředí;
- objevování a poznávání všeho, co jej zajímá, co se mu líbí a v čem by v budoucnu mohl uspět;
- poznávání podstaty zdraví i příčin nemocí, k upevňování preventivního chování, účelného rozhodování a jednání v různých situacích ohrožení vlastního zdraví a bezpečnosti i zdraví a bezpečnosti druhých.

CHARAKTERISTIKA PRACOVNÍ UČEBNICE VL 5

Pracovní učebnice Vlastivěda pro 5. ročník respektuje očekávané výstupy oboru Člověk a jeho svět a zpracovává část týkající se vlastivědného učiva. Nabízí množství tvořivých cvičení a námětů pro práci žáků, úkoly k bádání, pozorování i řešení problémů, čímž napomáhá nejen k naplňování obsahu vzdělávacího oboru, ale i k utváření žákovských kompetencí.

Sešit je koncipován jako pracovní učebnice, tzn., že obsahuje základní učivo (odborné texty), mapky a zároveň množství tvořivých úkolů, jež přispívají k postupnému naplňování stanovených výstupů. Není vázán na žádnou jinou učebnici, protože ta není pro kvalitní práci potřebná. Žádoucí je doplnit sešit o práci

s encyklopediemi, atlasy, mapami, o informace z internetu, archivu, kronik, muzeí, o filmové ukázkou (video, DVD).

Sešit doplňuje tato metodická příručka, kde jsou vysvětlena odborná témata vycházející z požadavků RVP. Dále je v metodice přehled velkého množství aktivizačních metod vhodných do konkrétních vyučovacích hodin. Hlavní náplní metodiky je podrobné rozpracování jednotlivých kapitol (teoretický základ tématu, další náměty k práci, vhodné metody, řešení některých úkolů apod.).

HODNOCENÍ A SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ

Ve vlastivědě můžeme využít různé **způsoby hodnocení**:

- klasifikaci,
- slovní hodnocení,
- kombinaci obou způsobů,
- další způsoby.

Klasifikací (známkou) hodnotíme různé testy, kvízy, opakovací křížovky aj. opakovací úkoly. Důležité je správně obodovat každou část úkolu (podle skutečné náročnosti). Na základě získaných bodů určíme procentuální úspěšnost a přiřadíme příslušnou známku.

Můžeme využít následující tabulku:

100 - 90% správně:	1
89 - 75% správně:	2
74 - 50% správně:	3
49 - 25% správně:	4
24 - 0% správně:	5

Charakteristika stupňů hodnocení (Z. Bělecký a kol.)

Zdeněk Bělecký uvádí podrobné **slovní vyjádření** všech pěti stupňů hodnocení pro různé úkoly a procentuální rozsah znalostí takto:

1 - Samostatný výkon bez chyb nebo jen s malými chybami, které neovlivnily celkový výsledek práce, originální, nápaditý přístup a řešení i s drobnými nedostatky. Rozsah znalostí 100 - 81%, kladení otázek k věci, dovednost vyučovat druhé, rozvíjení tématu, kritické posouzení, vytvoření originálu, vytvoření nové informační struktury, použití relevantních dat, hloubka sdělení, vysoká výpovědní

hodnota výstupů, správnost použitých prostředků, řízení skupiny.

2 - Výkon s menšími chybami, je-li podstata věcně správná, nebo nápaditý přístup s menšími nepřesnostmi. Rozsah znalostí 80 - 61%, správná aplikace, uvedení hlavní myšlenky, většinou relevantní data, převaha vhodně použitých prostředků, dodržení tématu, věcná správnost výstupů, přínos pro skupinu.

3 - Dílčí výkon, správná řešení spíše převažují nad chybami. Rozsah znalostí 60 - 41%, vyjádření vlastními slovy, uvedení příkladu, vyhledání, přiřazení, neúplná data, nedokončené výstupy, formální nedostatky, podíl na práci skupiny.

4 - Neúplný, nedokončený výkon. Rozsah znalostí 40 - 21%, zopakování, označení, seřazení, převzetí, chybný pokus, nesrozumitelné výstupy, irelevantní prostředky, žádný přínos pro skupinu.

5 - Rozsah znalostí 20 - 0%, rezignace, lhostejnost, žádné výstupy, poškozování práce druhých.

Výše uvedená charakteristika stupňů hodnocení se vztahuje také k **hodnocení skupinové práce**, která je ve vlastivědě využívána velmi často. Při skupinové práci sledujeme především tyto oblasti:

- správnost a úplnost řešení úkolu,
- originalnost a nápaditost, přehlednost a logické uspořádání,
- schopnost vyhledat a doplnit další - podstatné informace,
- podíl jednotlivců na práci skupiny (úroveň kooperace),
- kvalitu výstupů,
- časové hledisko (jestli skupina dodržela stanovený čas).

Dále se můžeme u skupinové práce zaměřit na úroveň slovní prezentace a schopnost skupiny objektivně zhodnotit svoji práci.

Některé aspekty (správnost, práce s informacemi) hodnotí učitel a jiné mohou hodnotit sami žáci (přínos jednotlivců pro skupinu, kvalita výstupů a prezentací).

Podobná kritéria hodnocení lze použít také u práce jednotlivců, kdy výsledkem má být písemný výstup.

Další způsoby hodnocení:

Dají se využít k reflexi nebo k zhodnocení zkušeností, pocitů či postojů žáků. Jedná se o okamžité hodnocení všemi žáky, které lze realizovat pomocí:

- počtu zdvižených prstů,
- polohy těla (dřep - nejhorší, stoj na špičkách - nejlepší),
- úsměvu - zamračení,
- smajlíků, barevných kytiček, sluníček, mraků aj. obrázků
- na pomyslné přímce (ano, neví, ne).

VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE VE VZDĚLÁVACÍ OBLASTI ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Podle RVP patří výchovné a vzdělávací strategie do kapitoly Charakteristika vyučovacího předmětu. Jsou to zásadní postupy, které povedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí. Jedná se o společné postupy, metody a formy práce, o aktivity a projekty uplatňované všemi učiteli vyučovacích předmětů vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Vychází z výchovných a vzdělávacích strategií na úrovni školy, které jsou ve školním vzdělávacím programu formulovány v kapitole Charakteristika ŠVP.

Kompetence k učení

Učitel věnuje maximální pozornost čtení s porozuměním - učí žáky pracovat s odborným textem, s různými informačními zdroji - mapy, plánky, kroniky, atlasy, klíče, encyklopedie, www stránky.

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci vyhledávají a třídí informace z různých zdrojů (aktuality, výpisky, myšlenkové mapy), učí se chápat význam slov a současně si ověřují správnost řešení.

Učitel zjišťuje, jaké studijní styly žáci ve třídě upřednostňují a uzpůsobuje jim výuku. Snaží se zapojit všechny smysly žáků využitím modelů, názorných pomůcek, obrazů, schémat, pokusů apod.

Učitel zařazuje do výuky exkurze, vycházky a pozorování v přírodě, aby žáci mohli získané znalosti propojit se životem, ověřit v praxi.

Kompetence k řešení problémů

Učitel zařazuje metody, při kterých žáci sami objevují, řeší, vyslovují závěry - problémové úkoly, křížovky, kvízy, čtyřsměrky, hádanky, experimenty.

Učitel zadává dlouhodobé úkoly, při nichž musí žáci své činnosti organizovat, plánovat, volit různá řešení a postupy, překonávat různé obtíže (projekty).

Kompetence komunikativní

Učitel navozuje atmosféru bezpečné a přátelské komunikace.

Učitel žáky vybízí, aby kladli k tématu otázky, které je zajímají, aby o problému diskutovali.

Učitel vytváří příležitosti pro vzájemnou komunikaci žáků (metoda diskuse,

rozhovoru, prodiskutování problémů) i pro komunikaci s dospělými ve škole, s lidmi na úradech a v jiných institucích.

Učitel umožňuje žákům ústně prezentovat výsledky práce skupiny i jednotlivců, obhájit vlastní názor a přijmout názory ostatních.

Kompetence sociální a personální

Učitel zadává úkoly, při kterých žáci spolupracují, vzájemně si pomáhají, podporují se, povzbuzují a hodnotí (úkoly pro dvojice, skupinová práce, kooperativní výuka, expertní skupiny).

Učitel na příkladu modelových situací učí žáky předcházet a řešit problematiku šikany, nevhodných skupinových projevů a negativního chování.

Kompetence občanská

Učitel při výuce vede žáky k pochopení historie místa, kde žijí a k utváření kladných postojů k domovu, vlasti, k národní hrdosti (besedy, četba, výstavy, exkurze, vycházky).

Učitel zařazuje do života třídy a školy ekologické aktivity (třídění odpadu, udržování okolí školy aj.).

Učitel učí žáky dodržovat pravidla bezpečného pohybu v silničním provozu, předcházet různým nebezpečím, poskytnout 1. pomoc, chránit si své zdraví a bezpečně se chovat za mimořádných situací.

Učitel vede žáky k prozkoumávání názorů lišících se od jejich vlastních, seznamuje žáky s lidmi různé barvy pleti, různých názorů a snaží se budovat u dětí multikulturní postoje.

Kompetence pracovní

Učitel vede žáky ke správnému a bezpečnému užití materiálů, techniky, nástrojů a vybavení.

Učitel poskytuje žákům prostor k výrobě pomůcek, souborů přírodnin, sbírek, plánek, modelů, k praktickým činnostem s mapou. Učitel vyžaduje dokončení započaté práce v dohodnuté kvalitě a stanoveném čase při dodržení bezpečnosti i pracovního postupu.

Učitel zadává úkoly, k jejichž plnění žáci využívají výpočetní techniky.

BURZA METOD

BRAINSTORMING (bouře mozků)

Cíl:

- shromáždit co nejvíce názorů na danou problematiku; hledat cesty k řešení problému;
- dát možnost každému volně vyslovit nápady a myšlenky, vytvořit prostor pro další diskusi.

Pravidla:

Zákaz kritiky či jakéhokoli hodnocení přinášejících nápadů (ze strany žáků i učitele).

Uvolnění fantazie. Neplatí žádná tabu, i ty nejšílenější nápady mohou být východiskem pro řešení. Nápady by měly být co nejkonkrétnější. Každý návrh, nápad se musí zapsat.

Vzájemná inspirace - jeden svými nápady inspiruje druhého. Humor je vítán, agrese ne.

Postup:

1. Seznámit žáky s metodou a pravidly.
2. Napsat téma nebo otázku viditelně na velký papír, na tabuli.
3. Požádat všechny o nápady, odpovědi, asociace. (Co si představuješ pod pojmem, Vymysli, jak..., Navrhni!...).
4. Zapisovat všechny nápady.
5. Když se nápady opakují, zkuste se na problém podívat z jiného úhlu, položit doplňující otázku.
6. Nápady nechat „uležet“, později se k nim vrátit a použít jako východisko pro další přemýšlení či řešení problému.

VARIANTA: BRAINSTORMING SKUPINOVÝ (trojice - čtveřice)

EXPERTNÍ SKUPINY

Cíl:

- naučit žáky učit se z textu, zapamatovat si hlavní myšlenky, říci je vlastními slovy;
- vysvětlit spolužákům nové učivo, pracovat samostatně, odpovědně, svědomitě.

Postup:

1. Rozdělte třídu na 4 - 5 skupin (= **mateřské** neboli **domovské skupiny**).
2. Skupiny dostanou tolik studijních textů, kolik mají členů. Každý text je jiný (očíslovaný 1 - 5) a je to vždy jedna část (odstavec) určitého tématu.

Př.: Téma T.G. Masaryk: 1. Dětství, 2. Studium, 3. Profese a aktivity za války, 4. Prezident, 5. Přínos do dnešních dnů.

Přípravit kvalitní, přiměřené a výstižné texty je nejtěžší úkol pro učitele.

3. Každý člen domovské skupiny si vybere jeden text.

4. Všichni žáci z domovských skupin, kteří si vybrali text číslo 1 (*Dětství*), se spojí do nové skupiny. Taktéž se spojí žáci s textem 2, 3, 4, 5. Tyto nové skupiny se nazývají **expertní skupiny**. Každá expertní skupina bude zaměřena na jednu část tématu.

5. Členové expertních skupin nastudují svoje téma tak, aby byl každý z nich schopen nastudované informace předat ostatním spolužákům (naučit se důležité myšlenky memorovat vlastními slovy). Společně pak experti plní další písemně zadané úkoly pod textem (připraví si obrazový materiál, otázky k textu, křížovku, čtyřsměrku apod.).

6. Po splnění bodu 5 se každý expert vrací zpět do původní - mateřské (domovské) skupiny, kde bude plnit roli „učitele“. Začíná expert číslo 1. Přednese a učí ostatní členy skupiny o dětství T. G. Masaryka. S výkladem pokračují experti 2 - 5. Ostatní žáci kladou otázky, pokud něčemu nerozumí.

7. Nakonec společně plní úkoly, které experti připravili, prohlédnou si obrazový aj. materiál.

8. Závěrečné shrnutí v rámci celé třídy, sestavení zápisu, myšlenkové mapy apod., možno doplnit ilustracemi apod.

SKUPINOVÁ VÝUKA

Cíl:

- rozvoj kooperace mezi žáky (podněcuje žáky ke spolupráci, dělbě práce, vzájemné pomoci);
- řešení náročnější úlohy nebo problému;
- rozvoj komunikačních dovedností (sdílení názorů, prezentace výsledků, argumentace);
- rozvoj sociálních dovedností, učení se skupinovému soužití; aktivizace žáků.

Pravidla tvoření skupin:

a) heterogenní skupiny (různorodé)

Nejlépe je výběr žáků provést cíleně tak, aby výkonnost skupin byla vyrovnaná, aby každá skupina jako celek při řešení uspěla.

b) homogenní (stejnorodé)

podle výkonů - vnitřní diferenciacie, ve skutečnosti nejde o skupinovou výuku;
podle pohlaví - nejčastější v TV, PČ.

Postup:

1. Formulace úkolu, otázky nebo problému:

Skupiny mohou řešit stejný úkol nebo rozdílné úkoly tvořící stěžejní body učiva. Zadání by mělo být písemné, jasné a srozumitelné, stejně jako pracovní podmínky a pravidla.

2. Vlastní skupinová práce žáků:

Skupina spojenými silami analyzuje zadání, zpracovává materiál, hledá cesty k řešení, ověřuje jejich správnost, členové konfrontují názory, argumentují, logicky zdůvodňují. Učitel prochází mezi skupinami, sleduje činnost všech, je připraven konzultovat, při velké hlučnosti jednotlivce individuálně ztišíme - ne před celou třídou, abychom nerušili.

3. Prezentace výsledků:

Skupiny prezentují svá řešení (ústně, schématicky na tabuli, písemně nástěnnou formou), proběhne analýza výsledků, diskuse a hodnocení (sebehodnocení skupin, hodnocení učitelem).

PARTNERSKÁ VÝUKA (jedná se o spolupráci žáků při učení ve dvojicích). Žáci si vyměňují názory na řešení úloh, pomáhají si, kompenzují své nedostatky, společně připravují otázky, kontrolují úkoly, shromažďují informace, zhotovují modely, kresby, řeší hádanky, diskutují o problému, nacvičují rozhovor. Jde o nejlepší průpravu pro skupinovou práci.

POJMOVÁ, MYŠLENKOVÁ MAPA

Cíl:

- uplatnit vědomosti, zkušenosti, prohloubit poznání, zpřesnit a graficky znázornit vztahy mezi pojmy;
- rozvíjet intelektuální dovednosti, učit se srovnávat, hodnotit, vysvětlovat, interpretovat, systematizovat poznatky;
- cvičit analýzu a syntézu, učit se učit.

Podstata pojmové, myšlenkové mapy:

V odborné literatuře se setkáme jak s totožným chápáním pojmové a myšlenkové mapy, tak s tím, že pojmové mapy představují pouze „soupis“ všech pojmů k danému tématu, zatímco myšlenkové mapy tyto pojmy systematizují, logicky třídí, naznačují vzájemné vztahy.

Myšlenkové mapy cíleně kombinují klíčová slova a hlavní myšlenky s obrázky, prostorovými schématy, barvami, velikostí nebo tvarem písma atd.

Postup:

1. Napiš doprostřed velkého papíru problém (téma) a zakroužkuj ho.
2. Uvažuj o dílčích problémech (podtématech), které mají nějaký vztah k hlavnímu problému (tématu). Každé podtéma dej do menšího kroužku a přiřaď ho k nadpisu: tvoř podmnožiny, větve.
3. K podmnožinám (větvím) uváděj důležité informace, pojmy, maluj obrázky vystihující danou problematiku. Učitel může důležité informace napsat (namalovat) na kartičky, které žáci v prvních fázích pouze logicky třídí podle významových okruhů a přiřazují je k jednotlivým větvím.
4. Hledej a vyznačuj vztahy mezi jednotlivými kroužky.

Zpočátku mají mapy podobu **brainstormingu** - pojmy se postupně nabalují okolo ústředního tématu. Pojmy se zatím nepropojují, neurčují se souvislosti. Mapy u nejmenších dětí bývají **obrázkové**. K posunu vedou vhodné **otázky učitele** (K čemu slovo patří? Není tu už napsáno jiným výrazem? Jak říkáme slepici, kočce, psovi dohromady?). **Hledání souvislostí, třídění pojmů a přiřazování ke kategoriím** je další etapou ve zvládnutí tvorby myšlenkových map. Ve chvíli, kdy vědomě začínáme hledat souvislosti a vazby, je potřeba, aby se pojmy daly snadno ubírat, přidávat a přemísťovat. Zde se osvědčily **lepící kartičky** nebo **kartičky s magnety**. Na kartičkách mohou být nejen pojmy, ale i otázky, ke kterým se můžeme vrátit. Proto je důležité, aby mapa mohla být určitou dobu ve třídě k dispozici.

ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ (PROBLÉMOVÁ VÝUKA)

Cíl:

- naučit se řešit problém; samostatné objevování neznámých skutečností;
- získat trvalé vědomosti;
- aktivizace vyučování.

Definice problému:

Problém je situace současně obtížná, nejasná, nová. Je to teoretická nebo praktická obtíž, kterou žák řeší svým vlastním aktivním zkoumáním. Tzn., že žákům nejsou sdělovány „hotové“ vědomosti nebo fakta, ale jsou vedeni k tomu, aby se snažili k novým poznatkům dospět vlastním uvažováním, měřením, pozorováním, výpočtem.

Problémové úlohy by měly vycházet z reálných životních situací nebo na ně navazovat. Jednoduchým řešením problému je kladení problémových otázek, úkolů začínajících slovy: srovnej, proč, čím se liší, jak bys vysvětlil, urči, dokaž, popiš, jaký je rozdíl, jak lze použít atd.

Postup:

1. Zjištění problému
2. Orientace v problému
3. Hledání jádra problému
4. Stanovení hypotéz
5. Ověřování hypotéz
6. Vyslovení závěru, vyřešení problému
7. Při neúspěšném řešení návrat k bodu, v němž vznikla chyba

Soustava postupně náročnějších problémových úloh (Nečasová 1976):

1. Doplnit neúplný text (schéma) z hlediska logického úsudku.
2. Uspořádat nezvyklé sestavení faktů (čísel, slov, vět, myšlenek) do celku.
3. Opravit úmyslnou chybu.
4. Vybrat údaje, které do úlohy nepatří - neodpovídají podmínkám.
5. Zodpovědět záporně postavenou otázku a převést ji na formu kladnou.
6. Vymyslet větu, vyprávění, příklad, který by řešil nějakou rozpornou situaci.
7. Pořídít důkaz k určité definici a uvést příklad na porušení definice.
8. Najít princip předloženého schématu.
9. Navrhnout několik řešení určité úlohy nebo určit jediné možné řešení.
10. Objevit problém za spolupráce s ostatními.
11. Samostatně objevit problém, uvést hypotézy, zdůvodnit řešení.

PĚTILÍSTEK

Cíl:

- evokace nového učiva; zjistit, bylo-li nové téma, pojem pochopeno;
- stručně shrnout téma, názor, postoj;
- naučit se přesně formulovat myšlenky, neodbíhat od tématu.

Postup:

1. Seznámit žáky se strukturou pětilístečku - napsat jim na tabuli, co píše na který řádek. Na:
 1. řádek - pište 1 slovo (podstatné jméno, název, námět, téma). *Př.: mapa*
 2. řádek - pište 2 slova (přídavná jména vyjadřující jaký, -á, -é podst. jm. je).
Př.: místní, zeměpisná
 3. řádek - pište 3 slova (slovesa, děj, co dělá, co činí, co koná). *Př.: pomáhá, učí, znázorňuje*
 4. řádek - pište 4 slova (věta, souvislé vyjádření). *Př.: Mapa je zmenšený obraz země.*

U menších dětí netrváme na větě o čtyřech slovech, ale dbáme na to aby věta odpovídala otázce (zadání) a aby dávala smysl.

5. řádek - pište 1 slovo (shrnutí, asociace, rčení, synonymum, pointa, vyjádření podstaty, metafora). *Př.: atlas*
2. Žáci podle instrukcí vytvoří svůj pětilístek. Je možné jim na tabuli načrtnout následující strukturu, do které oni pouze doplňují co nejuvýstižnější slova:

<u>PŘÍDAVNÉ JMÉNO</u>	<u>NÁZEV, TÉMA</u>	<u>PŘÍDAVNÉ JMÉNO</u>
<u>SLOVESO</u>	<u>SLOVESO</u>	<u>SLOVESO</u>
<u>VĚTA (SOUVISLÉ VYJÁDRĚNÍ)</u>		
<u>SHRNUTÍ</u>		

3. Učitel může tvořit pětilístek společně se žáky.
4. Prezentace pětilístků.
5. Zpracování pětilístků může sloužit k evokaci učiva na začátku tématu nebo může být zařazeno jako opakovací cvičení.

VÝUKOVÉ PROJEKTY

Cíl:

- řešit komplexnější problémové úlohy s cílem osvojit si potřebné vědomosti a dovednosti;
- propojit výuku s praktickým životem (projekt překračuje hranice třídy, školy);
- sdružovat ke spolupráci několik vyučovacích předmětů (využít mezipředmětové vztahy);
- zapojit do výuky rodiče případně vybrané experty;
- vést žáky k aktivitě, samostatnosti, odpovědnosti, vytrvalosti, sebedůvěře i sebekritičnosti, toleranci a tvořivému přístupu.

Projektové úlohy - žádají, aby žák něco:

- zhotovil, zorganizoval, vyzkoušel;
- vypracoval návrh, plán, postup, program.

Projekty mohou být převážně teoretické, nebo převážně praktické; krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé; žákovské, nebo vnesené do vyučování učitelem.

Postup:

1. Stanovení cíle, tématu (měla by to být situace, která je pro žáky zajímavá, přitažlivá, představuje pro ně problém, přiměřená věku, vhodně motivovaná).
2. Vytvoření plánu řešení (společné prodiskutování, výběr úkolů pro jednotlivce, skupiny, odhad potřebného materiálu, kalkulace nákladů, určení podoby a formy zpracování...).
3. Realizace plánu, pozorné a kritické sledování jeho plnění. V této fázi se reali-

zují všechny aktivity, které mají podle plánu zajistit očekávané výsledky (shromáždování materiálu, informací, provádění pozorování, měření, exkurzí, interview...)

4. Vyhodnocení (realizace projektu je třeba dokumentovat, výsledky zveřejnit a vyhodnotit). Motivační vliv má seznámení školní nebo širší veřejnosti s konkrétními výstupy.

Projektový týden - znamená protipól frontální výuky, neboť učení probíhá ve skupinách nebo individuálně, napříč ročníky a vyučovacími předměty, mění se obsah i metody, dochází k propojení učení a práce, školy a veřejnosti.

SNĚHOVÁ KOULE (varianta skupinové - kooperativní výuky)

Cíl:

- získat co nejvíce názorů, řešení úlohy - problému;
- naučit se spolupracovat, prodiskutovávat problém, argumentovat, obhájit své názory a přijmout názory ostatních;
- učit se učit.

Postup:

1. Po vymezení úkolu začínají pracovat jednotlivci. Žáci problém analyzují a na 3 - 5 lístečků píší všechna řešení - informace, pojmy, které je k danému tématu (na danou otázku) napadnou.

Př.: Napiš, co si vezeš na pustý ostrov, abys tam přežila. 1. nůž, 2. tablety na čištění vody, 3. zapalovač, 4. pušku, 5. sekyrku.

2. Jednotlivci se spojí do dvojic - trojic (podle počtu žáků ve třídě). Skupinky pokračují v řešení problému: přečtou si všechny náměty na lístečcích a upřesní si (poopraví) to, čemu někdo ze skupiny nerozumí. Lístečky vytřídí tak, aby se stejné myšlenky neopakovaly několikrát - tzn., že lístečky s úplně stejným textem (slovy) dají žáci na sebe (slepí k sobě). Každý nápad tedy zůstává „ve hře“ pouze jednou.
3. Dvojice či trojice lze ještě spojit do čtveřic - šestic. Tyto větší skupiny plní stejné úkoly jako ad) 2. Výsledkem je množství nápadů, návrhů řešení, odpovědí na otázku, které jsou výsledkem práce celé skupiny. Na první pohled je taky zřejmé, kolik žáků navrhovalo stejné řešení (podle počtu lístečků slepených k sobě) a který návrh či řešení se objevil pouze jednou, čímž může být velmi cenný – originální (nebo také chybný - nevhodný).
4. Prezentace nápadů a diskuse.

ROZHOVOR, DISKUSE

Jde jak o výukové metody, tak o hlavní činnosti žáků v komunikační a slohové výchově.

Cíl:

- získat co nejvíce názorů na dané téma; vtáhnou žáky do účasti na řešení problému;
- naučit se formulovat svoje názory, vysvětlovat, argumentovat;
- trénovat způsoby dorozumívání v různých komunikačních situacích.

Metoda rozhovoru představuje verbální komunikaci v podobě otázek a odpovědí dvou nebo více osob na dané téma. Sleduje stanovený cíl. Může vést žáky k účasti na řešení probírané problematiky různými způsoby. Nejúčinnější je případ, kdy učitelova otázka vyvolá výměnu názorů mezi žáky a teprve poslední žák formuluje výslednou odpověď. Tato úroveň rozhovoru má už blízko k diskusi, ale klade specifické nároky na otázky.

Při nácviu rozhovoru či diskuse je nutné postupovat po malých krocích - učit se klást otázky; odpovídat na ně; střídat role posluchač - mluvčí; parafrázovat mluvčího, shrnout obsah.

Druhy otázek:

ZJIŠŤOVACÍ: na vybavení faktů. (*Které znáš země EU?*)

OTEVŘENÁ: vyžaduje širokou odpověď. (*Co si myslíš o životním prostředí u nás?*)

ZAVŘENÁ: odpověď je krátká, dá se odhadnout. (*Máš napsaný domácí úkol?*)

KONVERGENTNÍ: vyžaduje se známá, jednoznačná odpověď. (*Jak se nazývá hlavní město Finska?*)

DIVERGENTNÍ: očekává se postižení nových skutečností. (*Dovedeš vysvětlit současné výkyvy v počasí?*)

PROBLÉMOVÁ: (*Jak bys vyřešil nezaměstnanost ve vašem městě?*)

NA POSOUZENÍ SITUACE: (*Co by se stalo, kdyby v létě dva měsíce nepršelo?*)

ROZHODOVACÍ: (*Byl Karel IV. král nebo císař?*)

Je vhodné žáky na rozhovor připravit, aby počítali s jeho zaměřením, posláním a nároky. Učitel by měl být vždy připraven, rozhovor pevně a cíleně řídit a neváhat na konci doplnit učivo, popravit mylné názory.

DISKUSE se na rozdíl od rozhovoru vymezuje jako forma komunikace učitele a žáků, při níž si účastníci navzájem vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí, pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení daného problému.

Postup:

1. Zvolit zajímavé téma.
2. Řídit se jednacím řádem, tj. vymezení tématu, prezentace a výměna názorů, argumentace a zdůvodňování tvrzení, shrnutí výsledků diskuse.
3. Nutný je výcvik žáků v dovednostech diskutovat (aktivní zapojení, zrakový kontakt, sledování diskuse, naslouchání jiným, zvládnutí řečnických technik, přesná formulace myšlenek, respektování cizích názorů aj.).
4. Příprava na diskusi zahrnuje včasné oznámení tématu, příprava argumentů, znalost problematiky, promyšlení tezí aj.).
5. Je nutno promyslet řízení diskuse (udělování slova, dodržování času pro jednotlivá vystoupení, zařazení přestávek, formulování dílčích závěrů, nedovolit odklon od tématu).
6. Nezbytné je příznivé klima, časté chválení, povzbuzování, dobré organizační a prostorové zajištění.
7. Na závěr každého bodu i na závěr diskuse shrneme nejdůležitější poznatky.

Hlavní zásady úspěšného dialogu a diskuse: (možno využít při stanovování pravidel komunikace ve třídě).

- Tvůj oponent není nepřítel, nýbrž partner pro hledání pravdy.
- Snaž se porozumět druhému, abys mohl jeho názor vyvracet nebo přijmout.
- Tvrzení bez věcných důkazů nevydávej za argument - jde o tvůj názor, domněnku.
- Neutíkej od tématu.
- Nesnaž se mít za každou cenu poslední slovo. Množství slov nenahradí chybějící argument.
- Nesnižuj osobní důstojnost oponenta.
- Diskuse a dialog vyžaduje disciplínu. Ovládej city a vášně, vyjadřuj se klidně a srozumitelně. Šetři časem.
- Nezaměňuj dialog s monologem - všichni mají stejné právo se vyjádřit.

METODY PRÁCE S TEXTEM

Cíl:

- číst s porozuměním - porozumět tomu, co čteme; zvládnout techniku čtení;
- zjišťovat nové informace, učit se učit (tj. studijní čtení).

Postup:

1. Vyhledat slova, kterým žák nerozumí (podtrhnout je):
- význam neznámých slov objasní někdo ze třídy,

- najdeme význam ve slovníku, v jiné odborné literatuře na internetu,
- v případě dobré spolupráce mezi třídami je možno poslat žáky „na radu“ za staršími spolužáky, za kolegou - odborníkem na danou problematiku apod.
- 2. Doplňovat neúplné informace, hledat další podstatné informace v jiných informačních zdrojích.
- 3. Předvídat, o čem text bude na základě nadpisu, tučně vyznačených slov apod.
- 4. Hledat klíčová slova, myšlenky.
- 5. Vyjádřit nejdůležitější informace v bodech - logicky uspořádat.
- 6. Tvořit osnovu, myšlenkovou mapu, schéma apod.
- 7. Namalovat obrázek k textu.
- 8. Shrnout obsah vlastními slovy.
- 9. Pracovat metodou učitel - žák. Jedná se o práci dvojic, kdy „učitel“ určuje, kolik textu se bude číst, reprodukuje přečtený úsek. „Žák“ klade otázky.
- 10. Společné čtení dvojic - každý žák čte jednu větu a okamžitě k přečtené větě utvoří otázku a odpovídá částí dané věty. (*EU je společenství 27 zemí. Co je to EU? Kolik zemí je členem EU?*)
- 11. Vymýšlet kvízové otázky k textu se třemi možnými odpověďmi.
- 12. Vyhledat, které informace v textu byly nové a které z nich jsou důležité (pracovat metodou I.N.S.E.R.T.).
- 13. Dělat výpisky z textu.
- 14. Sestavit křížovku a jiné ukoly k opakování učiva.

I.N.S.E.R.T. (Vaughan & Estes, 1986)

Cíl:

- zpracovat text při prvním čtení, vnímat text pozorně a uvědomovat si, co čtu;
- rozhodovat během čtení, jaký vztah k informaci mám;
- nejdůležitější informace lze seřadit do tabulky INSERTu, která může sloužit místo zápisu.

Postup:

1. Čti s tužkou v ruce a během 1. četby se zamýšlej nad významem informací.
2. Zhruba jednou, dvakrát během odstavce označ informace **znaménky**:
 ✓ Udělej „**fajfku**“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čteš, potvrzuje to, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že to víš.
 - Udělej **mínus**, jestliže je informace, kterou čteš, v rozporu s tím, co sis myslel/a.
 + Udělejte **plus**, jestliže informace, kterou čteš, je pro tebe nová a důvěřuješ jí.
 ? Udělejte **otazník**, jestliže informaci nerozumíš, chtě/a by ses dovědět víc.
3. Značky dělej po pravém okraji a dbej na to, abys označoval/a opravdu konkrétní informaci (můžeš ji podtrhnout).

4. Prodiskutujte ve skupinách, na co jednotlivci při četbě narazili, vzájemně si vysvětlete.
5. Napiš zápis - je možné využít tabulku INSERTu, kterou žáci vyplní individuálně.
6. Čtení zápisů (tři žáci přečtou informace z 1. sloupce, tři žáci z 2. sloupce...).

Tabulka insertu:

Každý si na velký list připraví tabulku se čtyřmi sloupci. Do 1. sloupce ✓ a do druhého (+) zapíše každý žák individuálně dvě konkrétní informace (ne pouze hesla). Pod značku - napíše alespoň jednu informaci, která je v rozporu s tím, co si myslel před četbou. Do sloupce ? zformuluje otázku (= celou větu tázací ne heslo), co ho/ji zajímá, na co se chce zeptat.

REFERÁTY, ZAJÍMAVOSTI

Cíl:

- číst s porozuměním,
- vybrat nejdůležitější informace,
- prezentovat informace,
- učit se učit.

Postup:

1. Vyhledat odborný text na dané téma.
2. Důkladně text přečíst a objasnit neznámé pojmy.
3. Vybrat nejdůležitější informace (žákům pomůže zadání referátu pomocí osnovy, kdy hledají zásadní informaci/e k jednotlivým bodům osnovy).
4. Připravit obrazový materiál vhodný k tématu.
5. Referát srozumitelně a dostatečně hlasitě prezentovat (možno výrazně přečíst).
6. Diskuse o problému, otázky z pléna, odpovědi na otázky.

PRÁCE NA POČÍTAČÍCH

Cíl:

- procvičovat nebo ověřovat znalosti,
- vyhledávat informace, obrazový materiál,
- učit se učit.

Postup:

Existuje mnoho výukových počítačových programů zabývajících s vlastivědným učivem. Každý program má svůj postup podle toho, jak je zaměřen. Většina z nich obsahuje nejdříve možnost nácvičku učiva např. státy Evropy a hlavní města a poté následuje dostatek testovacích úloh, kde se současně vyhodnocuje úspěšnost žáka.

PRAKTICKÉ ÚKOLY, POKUSY A POZOROVÁNÍ

Cíl:

- aktivně objevovat nové skutečnosti,
- ověřit teoretické znalosti v praxi,
- plánovat úkol, řešit problém, prezentovat výsledky.

Postup:

Některé pokusy jsou rozepsány přímo v pracovním sešitě.

Patří sem také chov a pozorování živočichů, rostlin, které právě probíráme, a přírodovědná vycházka nebo exkurze. Cílem vycházky může být kromě pozorování i sběr přírodnin a následné vytváření sbírek. V 5. ročníku jsou vhodné exkurze do botanické zahrady, ZOO, do tropického ráje apod.

OBÍHAJÍCÍ FLIPY

Cíl:

- získat co nejvíce názorů a řešení určité úlohy nebo problému skládajícího se z více částí;
- seznámit se s problémem z různých úhlů pohledu, inspirovat se názory jiných.

Postup:

1. Každá skupina řeší na velký arch papíru určitý úkol. Př.: *Co víš o sousedních zemích? 1. Slovensko, 2. Polsko, 3. Rakousko, 4. Německo.* Skupiny píší vždy jednou barvou fixy, aby bylo zřejmé, kdo co napsal.
2. Po určité době (5 - 7 min.) si skupiny papíry vymění. Přečtou si nové téma a text předchozích řešitelů, prodiskutují a připíší vlastní nápady. Doplň otazníky u nejasných slov - informací nebo tam, kde si myslí, že jde o chybné tvrzení.
3. Výměna papírů probíhá tak dlouho, dokud každá skupina neprojde všechna témata a nedostane zpátky svůj původní papír.
4. Skupiny si projdou svůj původní arch - prodiskutují náměty, které jim na papír během „obíhání“ přibýly, doplní informace, na které zapoměly.
5. Následuje vyřešení „otazníků“, upřesňování nejasností, případně vyřazení chybných informací.

EXKURZE, NÁVŠTĚVA MUZEA, HISTORICKÝCH PAMÁTEK

Navštívit expozice muzea a různé výstavy zaměřené na historické období, které probíráme.

VZDĚLÁVACÍ OBSAH VLASTIVĚDY PRO 5. ROČNÍK

Uspořádáno na základě jednotlivých kapitol pracovního sešitu.

I. NAŠE VLAST

TÉMATICKÝ OKRUH DLE RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME; LIDÉ A ČAS

Výstupy RVP:

Určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pohybu vzhledem ke krajině a státu. Rozlišuje mezi různými typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích na mapách naší republiky.

Objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů.

Výstupy pro práci s pracovní učebnicí:

Určí a vysvětlí polohu svého bydliště i jiných obcí vzhledem ke státu, vzhledem k bydlišti.

Porozumí mapě, barvám, značkám, měřítku a všechny zásadní údaje o naší zemi, o městech i přírodních poměrech vyhledává na mapě ČR.

Objasní, proč slavíme 28. září státní svátek.

II. MAPA SVĚTA

TÉMATICKÝ OKRUH DLE RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pohybu vzhledem ke krajině a státu.

Rozlišuje mezi různými typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích na mapách světa a polokouli.

Výstupy pro práci s pracovní učebnicí:

Určí a vysvětlí polohu Evropy vzhledem k ostatním kontinentům.

Orientuje se v různých typech map, vybere mapu, která je pro daný úkol nejvhodnější (mapa místní, ČR, světa, Evropy).

Seznámí se se základními rovnoběžkami a poledníky a tuto znalost využívá pro lepší orientaci v jednotlivých zemských polokoulích a také v podnebných pásmech.

Na mapě světa vyhledává světadíly a oceány.

III. EVROPA - SVĚTADÍL, VE KTERÉM ŽIJEME

IV. JEDNOTLIVÉ OBLASTI EVROPY

TÉMATICKÝ OKRUH DLE RVP: MÍSTO, KDE ŽIJEME

Výstupy RVP:

Rozlišuje mezi různými typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních

podmínkách a sídlištích na mapách Evropy a polokouli.

Zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích.

Výstupy pro práci s pracovní učebnicí:

Všechny geografické údaje o přírodních podmínkách i státech Evropy vyhledává na mapě.

Zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích Evropy.

Zajímá se o země Evropy, o život i specifika jiných evropských zemí.

Aktivně se podílí na projektovém vyučování Naši sousedé v Evropě (v rámci průřezového tématu VMEGS).

Zkoumá cíle a poslání Evropské unie, zamýšlí se nad tím, co může EU přinést dětem i dospělým v naší vlasti. (VMEGS - Jsme Evropané)

V. KAPITOLY Z NOVODOBÝCH DĚJIN TÉMATICKÝ OKRUH DLE RVP: LIDÉ A ČAS

Výstupy RVP:

Pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a jevy.

Využívá archivů, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní význam kulturních památek.

Rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifík.

Srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifík.

Objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů.

Výstupy pro práci s pracovní učebnicí:

Pracuje s časovými údaji, orientuje se v tisíciletích, ve stoletích, v základním členění historických epoch (př. n. l., n. l., pravěk, starověk, středověk, novověk). Časové údaje zaznamenává do číselné osy a využívá je k pochopení některých dějů a jevů.

Informace k různým tématům, obdobím a událostem hledá mj. v archivech a kronikách. Pokud má možnost, navštíví muzeum, galerii, kde zjišťuje, jak lidé v regionu žili dříve.

Zajímá se o významné historické kulturní i stavební památky v regionu, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam.

Rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích naší vlasti z období novodobých dějin (19. a 20. století).

Mapuje současnost (21. století), s pomocí učitele si všímá důležitých událostí, objevů vědy a techniky a způsobu života lidí i dětí.

Při zkoumání všech historických epoch se snaží využít regionální specifika a posoudit, jaký vliv či dopad měla daná událost (osobnost) na život v našem regionu. Zajímá se o nejdůležitější charakteristiky a události dané doby, o život lidí i dětí, vědu a techniku, o významné osobnosti, stavby. Všechny zjištěné informace propojuje s místem, kde žije.

Seznamuje se s ukázkami života lidí v minulosti prostřednictvím ukávek z krásné literatury, na základě nichž srovnává či hodnotí život dříve a nyní.

Objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů.

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

PT představují okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se podle RVP ZV nedílnou součástí základního vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich spolupráci. Pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Tematické okruhy PT procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

INTEGRACE PRŮŘEZOVÝCH TÉMAT DO VÝUKY VLASTIVĚDY

1. Výchova demokratického občana

- Demokracie jako protiváha diktatury, principy a fungování demokracie

2. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

- Evropa a svět nás zajímá
- Objevujeme Evropu a svět
- Jsme Evropané

3. Mediální výchova

- Tvorba mediálních sdělení

POZNÁMKY K ÚKOLŮM V SEŠITĚ A DALŠÍ NÁMĚTY

I. NAŠE VLAST (str. 3 - 5)

Pojmy: bydliště, domov, obec, město, region, krajské město, hlavní město (který-

mi institucemi se od sebe liší), zastupitelstvo města, vlast, republika, cizina; státní symboly, státní svátky, významné dny; naši představitelé, prezident; charakteristika regionu, ve kterém žiji.

K opakování regionu je nutné využít místní mapy, mapu ČR, www. stránky obce, případně stránky okolních obcí. Pracovat také s místní mapou a plánkem obce.

Evokace na úvod kapitoly: Píseň Pavla Bobka - Můj rodný kraj

BRAINSTORMING - Můj rodný kraj

DISKUSE: Kde ses narodil/a? Který kraj je tvůj rodný?

MYŠLENKOVÁ MAPA - CO VÍM O ČR. Tematické okruhy: symboly našeho státu, orgány státní moci + jména, města, pohoří, nížiny, vodstvo, rekreační oblasti, „národní zlato“ - rarity světového významu.

Informace do mapy lze získat metodou SKUPINOVÉHO BRAINSTORMINGU (nápad psát na lístečky a pak lepit do společné mapy podle tematických okruhů). Lístečky k jednotlivým tematickým okruhům mohou mít pro přehlednost různé barvy.

Str. 3, cvič. 2:

Žáci pražských škol budou psát trasy z Prahy do nejbližšího okresního města, případně trasy po Praze (metrem nebo tramvají). Např. z domu ke škole, od školy na Václavské náměstí, na nádraží apod.

Žáci s pomocí mapy vymýšlejí pro spolužáky hádanky na procvičování světových stran a orientace na mapě. *Př.: Když vyrazím z našeho města severním směrem, prvně dorazím do města ... Můžeme upřesnit také kilometráž („... po 10 km dorazím do...“). Východisko cesty může být na kopci, u řeky (pluji lodí) a cíl může být taktéž obec, pohoří, řeka apod.*

Str. 4, 5:

Pojmy: mapy; plány; mapa ČR - značky, barvy, nadmořská výška, měřítko, státní hranice, hraniční přechody - pas, celnice, bezcelní zóna, celník, vízum; historická území - Čechy, Morava, Slezsko; naši sousedé; města, povrch a vodstvo na mapě ČR; orientace v terénu - světové strany, orientační body a linie.

Str. 4, cvič 1a): VYCHÁZKA do přírody, ověřit světové strany v přírodě.

Str. 4, cvič. 2:

Typické znaky pro pohoří a nížiny získat metodou SNĚHOVÁ KOULE. Žáci píší znaky na lístečky - zaměřit se na: nadmořskou výšku, počasí, přírodu, hospodářské využití (zemědělství) apod. Jednotlivci se spojí do skupin, vytrídí slova, která se opakovala, vyberou nejvýstižnější charakteristiky. Spojit do větších skupin a opakovat předchozí krok. Nakonec vybrat za celou třídu nejtypičtější znaky a zapsat do sešitu.

Str. 5, cvič. 4: b, c, a, a, c, a, a.

Str. 5, cvič. 5: Zakreslit do mapky i jiná města, především z daného regionu. Určit podle značky na mapě ČR počet obyvatel a podle měřítka vypočítat vzdálenosti. Také určíme zeměpisnou polohu od místa, kde žijeme, od hlavního města apod.

II. MAPA SVĚTA (str. 6 - 7)

Pojmy:: mapa světa - severní, jižní, východní a západní polokoule, rovnoběžky (rovník, obratníky, polární kruhy), poledníky, póly; světadíly, kontinenty a oceány - poměr pevniny a vody na Zemi; jak se Země jeví kosmonautům z vesmíru a proč.

Pracovat s mapou světa, s glóblem.

Evokace na úvod kapitoly: Které znáš světadíly?

HRA NA MOŘEPLAVCE - Žáci vymýšlejí podle mapy trasy (ve formě hádank): „*Pluji v oceánu, na západě vidím břehy Ameriky. Ve kterém oceáně se nacházím?*“

Možno si připomenout plavbu Kryštofa Kolumba, když objevil Ameriku.

Str. 7: Učivo lze obsahově propojit s přírodovědou. V učebnicích našeho nakladatelství (Přírodověda 5 a Vlastivěda 5) jsou tyto kapitoly zařazeny na stejnou dobu.

Str. 7, cvič. 3: tajenka - EUROASIE.

III. EVROPA - SVĚTADÍL, VE KTERÉM ŽIJEME (str. 8 - 19)

Pojmy: světadíl Evropa; poloha České republiky v Evropě; proč říkáme, že ČR leží „v srdci Evropy“; hranice Evropy; pojmy poloostrov, ostrov, členitost pobřeží.

Evokace na úvod kapitoly:

Co je to Evropa? Co jsi slyšel/a o Evropě? Kdyby byla Evropa rostlinou, živočichem, barvou apod., jaká by byla?

POHYBOVÁ HRA Na dobývání hranic. Uprostřed herny (tělocvičny) vyznačíme hranice. Žáci jsou rozděleni do dvou družstev (pohraničníci a záškodníci) - pohraničníci hlídají svoje území, své hranice a záškodníci se snaží dostat na jejich území, aniž by byli chyceni. Záškodník, který je chycen, se stává pohraničníkem. Skupiny si vystřídají role.

VARIANTA HRY: Všichni žáci z jednoho družstva (jednoho kontinentu) se musí vejít na jeden malý pařez (může být nahrazen papírem na zemi, jehož velikost postupně zmenšujeme).. Nikdo se nesmí dotýkat žádnou částí těla vody (v našem případě země). Vyhrává to družstvo, které vydrží na daném místě déle. Pokud se zdá, že hra bude trvat příliš dlouho, tak území zmenšíme (v případě stání na šátku či novinách) a pokračujeme až do co nejmenší plochy.

Str. 9, cvič. 2 b):

Pracovat metodou SNĚHOVÁ KOULE. Každý žák píše na kartičky 5 nejdůležitějších věcí potřebných k přežití na pustém ostrově. Spojí se dvojice, projdou všechny kartičky. Pojmy, které se opakují, dají na sebe a totéž udělají ve čtveřici. Poté vyberou ze všech námětů 5 nejdůležitějších a před třídou obhájí, jak by přežili (jak by uspokojili životní potřeby - hlad, žízeň, teplo).

Str. 10:

Pojmy: povrch Evropy - nížiny, vysočiny, hory, pohoří, velehory (opakovat nadmořskou výšku, barvy na mapě).

VIDEO nebo **VÝSTAVKA** obrázků evropských hor

Pantomima - výstup na horský štít.

Str. 10, cvič. 1:

Jestli jsou ve třídě lyžaři - zprostředkovat ostatním zážitky z lyžování u nás a v Alpách (či v jiných pohořích).

Str. 11, cvičení 3: 1. Evropa, 2. pohoří Ural, 3. Skandinávský, 4. Asie, 5. Atlantický, 6. Východoevropská, 7. Mont Blanc. Tajenka - VODSTVO.

Str. 11, cvičení 4 a): Tajenka ze zbylých písmen - POVRCH.

Str. 12:

Kapitoly Podnebné oblasti Evropy a Přírodní podmínky v jednotlivých částech Evropy velmi úzce souvisí s učivem PŘ - Rozmanitost podmínek na Zemi (Život v mořích a oceánech). V obou pracovních učebnicích (Př 5 i VI 5) jsou zařazeny tyto kapitoly na stejné časové období, aby mohly být propojeny. V PŘ žáci získají teoretické znalosti o rostlinách a živočiších v různých pásmech světa a ve vlastivědě by měli tyto znalosti využít pro podnebná pásma, do kterých spadá Evropa - tedy zkoumat, jaká příroda se nachází v různých částech Evropy, co žije v mořích - na pobřeží, v lesích, v polárních pustinách apod.

Pojmy: podnebí, počasí Evropy - předpověď počasí, přírodní katastrofy způsobené počasím (povodně, vichřice, požáry - příklady z regionu, případně zprávy z novin); podnebné pásy - mírný, tropický, polární.

Str. 13 - 14:

Pojmy: vodstvo Evropy - řeky, moře, oceány, jezera, zálivy, průlivy; význam vody a moří; faktory znečišťující moře (aktuální havárie tankerů).

HRA: Komu se podaří poslepu najít maják a nenarazit na skálu???

Hráči se rozdělí na dvě družstva. První družstvo jsou námořníci a druhé družstvo skály. Vedoucí je maják. Námořníci si zavážou oči šátky a skály se zatím rozeštaví mezi maják

a místo, odkud námořníci startují. Maják i skály vydávají zvuky. Maják - HÚÚÚ a skály - ŠŠŠŠŠ. Námořníci se snaží poslepu bez nárazu do skály dojít až k majáku. Když námořník narazí do skály, stává se také skálou.

Str. 14, cvičení 2: názvy řek - Volha, Visla, Dněpr, Odra, Pád, Labe, Dunaj, Rýn.

Str. 15 - 16: ORIENTACE NA MAPĚ EVROPY

Jde o nácvik práce se „slepými mapami“, které můžeme využívat vícekrát, protože do nich nepíšeme. Jedna z možností je, že diktujeme zeměpisné názvy a žáci píšou na papír pouze číslo nebo písmeno označující název na mapce v pracovním sešitě. Např. ve cvičení 1, str. 15 diktujeme: „Island, Skandinávský poloostrov,

Kréta...“ Žáci napíší A, 3, H... Další možnost je opačná, tzn., že diktujeme čísla a písmena a žáci k nim na papír píší názvy. Úkol je možno opakovat několikrát, až se všem podaří co nejlépe.

Orientaci na mapě procvičujeme i formou HER Na mořeplavce, Na cestovatele: Např.: *Plavíme se ze Severního ledového oceánu do Středomořího moře - kterými moři a oceány poplujeme? Letíme ze Skandinávského poloostrova na Krétu - které veletoky pod sebou uvidíme? Stojíme na nejvyšší hoře Evropy - který nejbližší poloostrov leží od nás na jih, západ a sever?*

Str. 16, cvičení 2: Tajenka: ZEMĚPISNÉ ZNALOSTI

Str. 17 - 18:

Na těchto stranách jsou připraveny POJMY K ORIENTACI NA MAPĚ EVROPY. Jak je můžete využít? Základem zeměpisného učiva je **práce s mapou**. Této činnosti věnujeme mnoho času již ve 4. ročníku (měřítko, značky, barvy, orientace na mapě ČR).

V 5. ročníku pracujeme s mapou Evropy především formou hry, kterou nazveme např.: **Cestujeme po Evropě**. Je dobré vypracovat žákům PŘEHLED POJMŮ (jsou součástí pracovního sešitu a zde jsou uvedeny níže jako Příloha 1). Postupně, jak probíráme jednotlivá témata Evropy - poloha, členitost, povrch, vodstvo a státy, si v přehledu barevně vyznačujeme ty pojmy, které mají žáci umět na mapě najít.

HRA: CESTUJEME PO EVROPĚ

2 žáci soutěží u mapy Evropy. Každý má za úkol ukázat 10 pojmů. Žáci se při vyhledávání střídají. Úkoly soutěžícím diktují děti v lavicích (na lavici má každá dvojice mapu Evropy a otevřený sešit s POJMY, aby byly zadávány úkoly přiměřené, probrané, a aby vše probíhalo co nejrychleji). Důležité je, že jakmile je pojem zadán, soutěžící jej má zhruba do 5 sekund najít na mapě. Ostatní žáci jej současně ukazují na svých mapách - je tedy zapojena celá třída. Přibližný čas může ukazovat učitel na prstech. Neví-li jeden žák z dvojice, získá - (mínus) a úkol plní soupeř. Zapisovatel u tabule píše soutěžícím body a nakonec určí známku (+ jsou body za správné odpovědi, - za špatné).

Hodnocení: 10 - 9 b. = 1; 8 - 7 b. = 2; 6 - 4 b. = 3; 3 - 2 b. = 4; 1 - 0 b. = 5. Tuto aktivitu zařazujeme na začátku každé hodiny (většinou dvě dvojice). Otázky zadávají žáci postupně, jak sedí v lavicích, tzn., že učitel neruší vyvoláváním. Tím, že se děti hry účastní aktivně, je pozornost a zaujetí opravdu vysoké.

V rámci práce s mapou jsou také oblíbené úkoly se SLEPOU MAPOU. Můžeme do mapy zakreslovat nebo číselně vyznačovat různá místa dle diktátu nebo lze do velké nástěnné mapy magnety připevňovat zeměpisné názvy.

Přínosem a též hlavním cílem popsaných metod je nejen vytvořená dovednost dětí se na mapě orientovat, ale i schopnost z mapy spoustu informací vyčíst. Proto dětem vštěpujte zásady: „*Na mapě najdeš vše potřebné; kdo umí číst z mapy, nemusí se tolik učit.*“

Příloha 1 - POJMY K ORIENTACI NA MAPĚ EVROPY (podle schopností dětí ve třídě i vlastního uvážení můžete sami některé pojmy přidat nebo naopak vyškrtnout.)

POLOHA (HRANICE) EVROPY: pohoří Ural, řeka Emba, Kaspické moře, sníženina k Černému moři, úžina Bospor a Dardanely, Středozemní moře, Gibraltar-
ský průliv, Atlantský oceán, západně kolem Islandu, Severní ledový oceán.

POHOŘÍ	NÍŽINY	MOŘE	OCEÁNY	ŘEKY	OSTROVY	POLOOSTROVY
Skandinávské	Východoevropská	Kaspické	Atlantský	Volha	Island	Skandinávský
Apeniny	Středoevropská	Černé	Severní led.	Dněpr	Britské	Pyrenejský
Pyreneje	Pádská	Středozemní		Labe	Velká Británie	Apeninský
Karpaty	Kaspická	Jaderské	JEZERA	Dunaj	Irsko	Balkánský
Ural	Francouzská	Severní	Ladožské	Odra	Sicílie	Krym
Alpy						
+ nejvyšší hora		Baltské	Oněžské	Visla	Sardinie	Jutský
Balkán						
(Stará planina)		Barentsovo		Pád	Korsika	Kola
Krконоše	JINÉ POJMY	Norské		Rýn	Kréta	Bretaňský
	La Manche	Jónské		Emba	Mallorca	Peloponés
	Gibraltar	Egejské			Malta	Kanin
	úž. Bospor					
	úž. Dardanely					
	Biskajský záliv					
	Botnický záliv					

Str. 18 - 19:

Dvojstrana obsahuje přehled všech států Evropy a jejich hlavních měst. Přehled doplňujeme postupně, jak jednotlivé oblasti probíráme. Může sloužit také jako příprava žáka, který má o dané zemi referát (viz další odstavec).

IV. JEDNOTLIVÉ OBLASTI EVROPY (str. 20 - 37)

Jakmile začneme probírat jednotlivé evropské oblasti, státy a hlavní města, vybere si každý žák některý stát. Zpracuje písemně a přednese REFERÁT. Pro usnadnění úkolu společně vytvoříme **osnovu** např.: (název státu; hlavní město; vlajka; měna; jazyk; členství v EU; mezinárodní značka aut; poloha; známá pohoria, nížiny a vodstvo - myslí se ta, o nichž jsme se učili v úvodních kapitolách zeměpisu Evropy; významná města; zajímavosti a osobnosti světového významu; obrazová dokumentace, mapy). Prezentace referátů probíhá postupně, jak dané oblasti probíráme.

Součástí prezentace je **práce s mapou** - ukázat všechny uvedené pojmy na mapě; výstavka pohlednic, obrázků z časopisů, případně prospektů cestovních kanceláří.

Str. 20:

Od této strany probíráme jednotlivé evropské země. Existuje mnoho zajímavých aktivit, které můžeme uplatnit pro každou zemi.

Přehled aktivit vhodných k učivu jednotlivých oblastí Evropy (str. 20 - 37):

VIDEO ze zemí Evropy; VÝSTAVKA prospektů, fotografií, pohlednic apod.

PRÁCE S OBRAZOVÝM MATERIÁLEM (mapky, plánky, prospekty cestovních kanceláří, obaly od výrobků, obrázky z časopisů, pohlednice, encyklopedie apod.).

Prezentace zážitků, obrázků, propagačních materiálů od přímých návštěvníků země (žáci, cestovatelé, rodiče, učitelé apod.).

PRÁCE S MAPOU EVROPY (hranice státu, hlavní město, jiná města, povrch, vodstvo, rekreační oblasti, památky, cestování z ČR do země - dopravní cesty, výpočet vzdáleností podle měřítka)

DALŠÍ AKTIVITY - poslech hudby, jazyk, zpěváci, sportovci, historické osobnosti, spisovatelé, památky. Místní speciality - ochutnávky.

Pojmy: střední Evropa - poloha, členitost, povrch, vodstvo; ČR, bývalé Československo - 1. 1. 1993 rozdělení na ČR a Slovensko; naši sousedé; státy a hlavní města, státy vnitrozemské a přímořské; zajímavosti.

Evokace na úvod kapitoly:

Kdo to jsou sousedé? Kde všude máš, máme souseda? S kým sousedí naše obec, náš stát, světadíl?

Str. 20, cvič. 2: Zjistit na internetu, které naše památky jsou na seznamu UNESCO, jaké jsou v našem regionu národní parky, přírodní rezervace či CHKO.

Str. 21, cvič. 3: Tajenka: STŘEDOEVROPSKÉ ZEMĚ

Str. 21, cvič. 4:

Přípravit VÝSTAVKU obrázků a fotografií krásných míst (přírodních, kulturních, historických) v naší vlasti. Společně vybrat nejkrásnější místo - každý žák nalepí štítek k obrázku, který je jeho favoritem. Obrázek s největším počtem lepítek zvítězí.

Str. 22: PROJEKT NAŠI SOUSEDÉ

Výstupy: Zkoumáme život našich sousedů - nejlépe na základě zkušeností z vlastní cesty. Zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích.

Vybrat jednu zemi, kterou budeme zkoumat, nebo zpracovat více sousedních zemí. Výběr země záleží na poloze školy (žáci z Ostravska budou mít nejbližší k Polsku a mohou se všichni věnovat pouze této zemi, naopak děti z jihu republiky mají nejbližší k Rakousku). Podle výběru země - zemí utvořte z dětí příslušný počet skupin. Pokud se bude celá třída věnovat jedné zemi, může každá skupina plnit část úkolu.

Evokace: Pište, co se vám vybaví, když se řekne Slovensko, Polsko, Rakousko, Německo. Pracovat metodou OBÍHAJÍCÍ FLIPY. 4 skupiny: každá skupina nadepíše na arch jednu zemi a píše po dobu 4 - 7 minut vše, co je k tématu napadá. Na tabuli - NÁPOVĚDA ve formě **tematických okruhů**:

Hlavní město aj. města; pohoří; vodstvo; jazyk; osobnosti, sportovci, zpěváci; pamětihodnosti; zboží, které k nám dovážíme, automobily; jídlo; tradice.

Po uplynutí doby si skupiny archy vymění. Žáci přečtou, co předchozí skupina na arch napsala, vyznačí otazníky k nejasnostem a připíše vlastní poznatky. Výměna archů se opakuje čtyřikrát, tzn., že všechny skupiny prošly všechny země a na konec se jim vrátil jejich původní arch.

Archy schovat a na závěr tématu vytvořit MYŠLENKOVOU MAPU každé země, kde bude zřetelné, co nového se žáci během projektu naučili.

Další evokační aktivity:

Pustit kousek nahrávky - polské, slovenské a německé, jestli žáci poznají jazyk a porozumí obsahu (např. společná píseň Chinaski a No name: Na, na na).

Výuka jednoduché písničky, říkanky v cizím jazyce.

Zatančit si polský tanec Krakovjak nebo mazurku.

Str. 22, cvič. 1:

Vytvořit česko - slovenský (polský, německý) SLOVNÍK běžně užívaných slov: pozdravy, členové rodiny, školní pomůcky, oblíbené dobroty apod.

Str. 22, cvič. 4 a):

Zajímat se o partnerství naší obce se zeměmi (městy) za hranicemi ČR. Pokud existuje partnerství se sousedním státem, naplánovat výlet do této země, případně pozvat školu z partnerského města k nám - spolupracovat s radnicí.

Naplánovat možnosti ubytování, stravy, program (sportovní soutěže, kulturní program, prezentace země - města v rámci výuky, další společné aktivity: výtvarné, hudební apod.)

Str. 23, cvič. 5: <http://www.lideazeme.cz/zeme/>

Str. 23, cvič. 5 b):

Srovnat myšlenkové mapy s archy úvodní evokační aktivity a posoudit, co nového jsme se o zemích dověděli.

Str. 23, cvič. 6: Tajenka: EVROPA

Str. 24 - 25:

Pojmy: jihovýchodní Evropa - poloha, členitost, Balkán, povrch, vodstvo; státy a hlavní města; zajímavosti.

Str. 24, cvič. 2: Slovinsko, Rumunsko, Makedonie, Bulharsko, Albánie, Chorvatsko.

Str. 25, cvič. 4: Tajenka - BALKÁNSKÉ ZEMĚ. Názvy států i hlavních měst u podobných úkolů pište česky, tzn. tak, jak jsou uvedeny v přehledu na straně 18, a hlásku „ch“ považujte vždy za jedno písmeno - v křížovkách i ve čtyřsměrkách.

Str. 26 - 27:

Pojmy jižní Evropa - poloha, členitost, povrch, vodstvo; oblasti cestovního ruchu - zážitky z dovolené; subtropické podnebí - jižní ovoce dovážené k nám; státy a hlavní města; zajímavosti.

Str. 27, cvič. 3: 1. Malta, 2. Řecko, 3. Andorra, 4. San Marino, 5. Španělska, 6. Monako, 7. Itálie, 8. Vatikán, 9. Lisabon. Tajenka - AKROPOLIS.

Str. 27, cvič 5: Tajenka - OLYMPIJSKÉ HRY.

Str. 28 - 29:

Pojmy: západní Evropa - poloha, členitost, povrch, vodstvo; hospodářská a ekonomická vyspělost; státy a hlavní města; zajímavosti.

Str. 29., cvič. 4: Ukázka TABULKY:

NÁZEV KANÁLU (AJ, FJ)	SPOJUJE STÁTY	LEŽÍ V OCEÁNU	KM	KM PRO PLAVCE	TEPLOTA VODY	ČAS PLAVBY	1. PLAVEC (rok)	1. ČECH (rok)

Zjistit na www aktuální informace o rekordech, plavcích apod.

Str. 29, cvičení 5: 1. Velká Británie, 2. Nizozemsko, 3. Lucembursko, 4. Irsko, 5. Dublin, 6. Belgie, 7. Francie, 8. Amsterdam, 9. Paříž, 10. Londýn, 11. Lucemburk, 12. Brusel.

Tajenka - TOUR DE FRANCE. Zjistit na www ZAJÍMAVOSTI z TOUR (Josef Zimovčák absolvoval předchozí ročník na vysokém kole - kostičase).

Str. 30 - 31:

Pojmy: severní Evropa - poloha, členitost, Skandinávie, povrch, vodstvo; tundra, severní polární kruh, polární den a noc, polární oblasti, obyvatelé - Laponci, fjordy, oblasti věčného ledu, Arktida; státy a hlavní města; zajímavosti.

Str. 31, cvičení 3: Tajenka - TUNDRA je oblast ležící kolem severního polárního kruhu.

Str. 31, cvičení 4: 1 - Island, sopečný ostrov, horké prameny; 2 - Dánsko, Lego, Jutský poloostrov; 3 - Norsko, fjordy, Norské moře; 4 - Finsko, sauna, vodka, tisíce jezer; 5 - Švédsko, Astrid Lingrenová, železná ruda, strojírenství.

Str. 32 - 33:

Pojmy: východní Evropa - poloha, členitost, povrch, vodstvo; státy a hlavní města; Rusko - stát ležící ve dvou světadílech; bývalý SSSR, Pobaltské republiky; zajímavosti.

Str. 33, cvičení 3: Tajenka - JANTARU.

Str. 33, cvičení 4: Tajenka - EVROPĚ A ASII.

Str. 34, cvičení 1: Tajenka - VÍTÁME NÁVŠTĚVNÍKY EVROPSKÝCH ZEMÍ.

Str. 34, cvič. 3: Cestovatelé vyrazili z největšího města na Moravě, z BRNA. Vyšli na jih. Asi za hodinu a půl přejížděli hranice s RAKOUSKEM. Cílem bylo hlavní město této země VÍDEŇ. Tam si prohlédli HISTORICKÉ CENTRUM (uvést jakoukoli památku). Druhý den vyrazili letecky 1 200 km na západ do města PAŘÍŽ, které se pyšní vysokou věží -EIFFELOVKOU. Na zpáteční cestě navštívili centrum EU v BRUSELU a přes NĚMECKO se vrátili domů.

Str. 35, cvič. 5: 1. Velká Británie, 2. Island, 3. Švédsko, 4. Norsko, 5. Finsko, 6. Itálie, 7. Ukrajina, 8. Španělsko, 9. Francie, 10. Polsko, 11. Německo, 12. Česko, 13. Slovensko, 14. Rakousko, 15. Řecko, 16. Maďarsko.

Str. 36, cvič. 1: Tajenka - EVROPSKÁ UNIE

Evokace k tématu EU: společný BRAINSTORMING.

Pro usnadnění práce zadávat žákům otázky: Co je to EU? Co si pod tímto pojmem představuješ? Má ČR něco společného s EU? Jaké jsou cíle EU - co dělá? Přináší naši republika nějaký užitek? A tobě osobně? Kde sídlí? Jaká je měna? Jsi členem nějakého společenství (organizace)? Jaký má cíl? Kdybys měl/a možnost vytvořit nějaké společenství ze žáků naší školy, za co byste bojovali? Čeho byste chtěli dosáhnout?

Na této internetové adrese je mnoho užitečných materiálů pro zajímavé aktivity: http://europa.eu/about-eu/basic-information/index_cs.htm

Str. 36, cvič. 2: Zjistit u vedení školy nebo na stránkách obce, které projekty poslední doby byly hrazeny z financí EU. Učit se zpracovat osnovu textu.

Str. 36: PRÁCE SE SLOVNÍKEM - Hledat a podtrhávat v textu slova, kterým nerozumím. Význam odhadnout nebo najít ve slovníčku uvedeném na příslušných stránkách. Slovníček je možno doplňovat o další pojmy související s daným tématem.

Str. 37, cvič. 4: Neučili jsme se o Kypru (stát č. 39) a o Turecku (č. 40), protože tyto země se řadí do asijských zemí, protože na území Asie leží jejich hlavní město a velká část území.

Str. 37, cvičení 5: 1. Francie, 2. Maďarsko, 3. Švýcarsko, 4. Itálie, 5. Řecko, 6. Nizozemsko, 7. Rusko, 8. Polsko, 9. Ukrajina, 10. Rakousko, 11. Slovensko.

V. KAPITOLY Z NOVODOBÝCH DĚJIN (str. 38 - 59)

Novodobé dějiny (19. a 20. století) jsou v této učebnici pojaty zcela originálně tak, aby výuka odpovídala záměrům a výstupům RVP. Jedná se zejména o to, že žáci mají získat ucelený přehled hlavních reálií (což umožní dvoustránky Výlet do 19. a Výlet do 20. století). S tímto přehledem pracujte v průběhu celé kapitoly - žáci mohou vytvořit MYŠLENKOVOU MAPU STOLETÍ, vyhledávat osobnosti, památky, technické vynálezy, události - vše zaznamenávat do číselné osy a propojovat s regionem, ve kterém žijí.

Všechna období jsou pojata tak, aby si žáci udělali hlavně přehled o životě lidí a především dětí. Veškeré učivo je potřeba **propojovat s regionálními prvky**:

- hledat spojitosti událostí a osobností s regionem (názvy ulic, náměstí, sochy, památníky, návštěvy významných osobností v naší obci);
- které celostátní události se nějak dotkly našeho regionu (jak u nás probíhaly války, jakou má náš region spojitost např. s Národním divadlem - základní kámen od nás apod.);
- kdy se významné technické vynálezy realizovaly u nás (kdy bylo elektrifikováno naše město, železniční trať, tramvajová doprava, letiště apod.);
- které továrny z dané doby fungují dodnes, které zanikly;
- jaké akce probíhají u nás na počest významných výročí (jarmarky, hasičské slavnosti, sokolské, akce k výročí založení školy, obce apod.) - od kdy se tradují, co připomínají.

Přehled aktivit vhodných k dějepisnému učivu (mino metod uvedených v kapitole BURZA METOD):

1. PRÁCE S ČASOVOU OSOU

Aby žáci pochopili minulost i současnost, je nutno jim historické události „zasadit“ do určitých časových etap a přiblížit jim je např. prostřednictvím literárních ukázek. Proto je nejdříve nutno vysvětlit pojmy **naš letopočet, před našim letopočtem, století, tisíciletí, desetiletí, minulost, současnost, etapy dějin**. K tomu účelu nejlépe slouží časová osa.

Zhotovení časové osy: V rámci pracovních činností vystříhnout z kartonu dostatečně dlouhý pruh, který rozdělíme na staletí od roku zhruba 500 př. n. l., po rok 2 100 n. l. Délku osy - tedy i velikost jednotlivých dílů, přizpůsobíme prostoru ve třídě, kam osu umístíme. Postupem času do osy ke správnému letopočtu připěvňujeme (např. kolíčky na prádlo či kancelářskými sponkami) na kartičkách napsané důležité události i jména historických osobností, měst apod.

Žáci se učí názorně ukazovat a vysvětlovat pojmy letopočet, století, př. n. l., n. l. Přitom určují, co se stalo dříve, co později, co se událo souběžně, které osobnosti žily současně apod.

U mnohých kapitol je v sešitě připravena osa na dané období, do níž žáci zaznamenávají vše, o čem se učí.

2. HRA KDO JSEM

Tato hra byla inspirována televizním pořadem O poklad Anežky české, kde soutěžící na konci soutěže hádají jméno některé historické osobnosti. Stejný úkol mají i žáci. Pomocí otázek se snaží vypátrat, která historická postava se v osobě učitele či některého spolužáka skrývá. Ten, kdo osobnost představuje, smí odpovídat pouze „Ano“ - „Ne“. Např.:

„Jste muž?“ – „Ano.“

„Jste panovník?“ – „Ne.“

„Jste kazatel a učitel na vysoké škole?“ – „Ano.“

„Žil jste v 15. století?“ – „Ano.“

„Bojoval jste proti církvi?“ – „Ano.“

„Jste Jan Hus?“ – „Ano.“

3. REFERÁTY o významných osobnostech

Zadat **osnovu**: přiřadit k období, ke století; místo, kde osoba působil/a; čím se proslavil/a, co zbylo dodnes, případně spojitost s naším regionem.

4. PĚTILÍSTKY o významných osobnostech, památkách

5. MYŠLENKOVÉ MAPY osobností (podobná osnova jako u referátu)

BESEDA S KRONIKÁŘEM, PAMĚTNÍKY

Pokud máme možnost pozvat do výuky pamětníka (např. války), určitě ji využijme. Podmínkou je, aby žáci byli na besedu připraveni, tzn. aby již o problematice něco znali, měli připravené otázky. Totéž platí o besedě s kronikářem.

PROMÍTÁNÍ DOKUMENTŮ S HISTORICKOU TÉMATIKOU

Existuje řada zajímavých dokumentů o různých historických událostech, z nichž některé můžeme promítnout žákům na videu. Aby nešlo pouze o pasivní činnost, je dobré připravit žákům otázky a úkoly, které budeme po zhlédnutí řešit a které vyžadují pozorné sledování. Tato činnost ovšem předpokládá, že sami film známe.

NÁVŠTĚVA MUZEA, HISTORICKÝCH PAMÁTEK

UKÁZKY Z AKTUÁLNÍCH LITERÁRNÍCH DĚL

Několik úryvků je zařazeno přímo v pracovním sešitě. Pokud se budou dětem líbit, je možno v rámci literární výchovy přečíst delší úsek knihy nebo zařadit ukázky i z jiných děl. Žáci také mohou jiné texty o historických událostech vyhledat a připravit doma (nejlépe dříve dopředu, abychom jim případně mohli výběr odsouhlasit), nebo látku doplníme vhodným úryvkem z čítanky.

Evokace na úvod kapitoly:

BRAINSTROMING: Co se ti vybaví, když se řekne minulost, historie.

Píseň skupiny Katapult - Až se bude psát rok 2006. Poslechnout píseň, zjistit, ve kterém roce vznikla a posoudit, co z toho, o čem se v písni zpívalo, se splnilo a co ne.

Str. 38, cvič. 2: Za rok nula si lidé určili rok narození Ježíše Krista, protože svým životem a dílem ovlivnil mnoho národů. Je to počátek **našeho letopočtu** (n. l.). Období před rokem nula nazýváme **před naším letopočtem** (př. n. l.). Dnes píšeme **rok 2011** našeho letopočtu. Historické etapy mají pro lepší orientaci další názvy. Dobu před naším letopočtem do roku 500 n. l. označujeme jako **starověk**, od roku 500 n. l. do roku 1492 (objevení Ameriky) nazýváme **středověk** a období po roce 1500 n. l. dosud říkáme **novověk**.

Str. 39:

KOMUNIKAČNÍ AKTIVITA:

Žáci sedí v kruhu a postupně říkají, co si pamatují z dějepisného učiva loňského roku: „*Já si pamatuji, že Marie Terezie zavedla povinnou školní docházku.*“ Každý další žák zopakuje, co řekl/a jeho předchůdci a přidá vlastní větu.

Str. 40, cvičení 1: 1. Praotec Čech; 2. Mojmír, 3. Cyril a Metoděj; 4. Přemysl Otakar II.; 5. Karel IV.; 6. Jan Hus; 7. Jan Žižka; 8. J. A. Komenský; 9. Marie Terezie.
Str. 41, cvičení 4: Vyšehrad - 1. sídlo králů; zakladatel Prahy - kníže Bořivoj...

Str. 42 - 43: VÝLET DO 19. STOLETÍ - při „cestování“ po 19. století žáci ve dvojicích sdílejí, co se jim líbí, co je překvapilo, co by chtěli zažít, vyzkoušet, o čem nebo o kom někdy slyšeli - nikdy neslyšeli, o čem by se chtěl/a dovědět víc apod.

Každý žák z dvojice řekne jeden zajímavý postřeh, názor, nápad, který se od souseda dověděl.

Možno vytvořit MYŠLENKOVOU MAPU 19. století.

Str. 44, cvič. 1:

Ve kterých oblastech života a proč je omezen NEGRAMOTNÝ ČLOVĚK?

Velmi vhodná je EXKURZE do pedagogického muzea (Uherský Brod, Praha). Muzeum v Uherském Brodě zapůjčovalo expozici výstavy Dějiny školství přímo do škol.

Lze shlédnout také výstavku starých hraček, dětských vozítek apod. v okresním muzeu, případně u soukromého sběratele.

Zajímat se o projekt ADOPCE NA DÁLKU, pro děti, které nemají prostředky na vzdělávání.

Str. 45: Vytvořit PUZZLE oblíbené hračky, případně VYSTŘIHOVÁNKU.

POHYBOVÉ AKTIVITY: v TV - soutěž v běhu s obručí, soutěž v jízdě na koloběžce.

Str. 46:

VÝSTAVA obrázků ND, zjistit aktuální dění v ND. Zkoumat historii divadel v Praze - Která divadla existovala před ND? Proč musela divadla „zachraňovat“ češtinu? Co češtinu ohrožovalo?

Historie divadla v našem regionu.

Str. 46, cvič. 3: 1. Národní, 2. Mikoláš Aleš, 3. sbírku, 4. Josef Zítek, 5. základů, 6. Bedřich Smetana, 7. vyhořelo, 8. Libuše, 9. Vojtěch Hynais.

Tajenka - NÁROD SOBĚ.

Str. 47, cvič. 7:

Kdo ze třídy je členem některé tělovýchovné jednoty Sokol? Jaké oddíly Sokol provozuje? Jaké akce během roku pořádá?

Str. 48: Psát, co si představuji pod pojmem ZLATÉ ČESKÉ RUČIČKY. Proč se toto rčení ujalo?

Skupinový BRAINSTORMING - pište vše, co patří ke sloům **hospodářství, průmysl**.

Str. 48 - 49:

Vytvořit přehled nejvýznamnějších vynálezů 19. století z oblasti dopravy, energie, komunikačních technologií, filmu, rozhlasu, zdravotnictví apod.

Soupis doplnit obrázky nebo jinými zajímavostmi.

Vytipovat objevy, které podle žáků nejvíce ovlivnily další vývoj země. Zdůvodnit.

Str. 49, cvič. 6 - EXKURZE do řemeslnických dílen, výstava starých řemesel v muzeu,

KVIZ - Zvětšit a nakopírovat žákům jako opakování 19. století. Žáci mohou sami vymýšlet další otázky a odpovědi do kvizu.

1. 19. století začalo rokem	H	1 901	Z	1 801	K	1 899
2. 19. století skončilo rokem	L	1 900	P	1 801	B	1 999
3. 19. st. právem nazýváme stoletím	A	kol	I	ponorek	T	páry
4. V tomto století existovaly školy	É	mateřské	Č	základní	E	střední
5. Vzdělanost v českých zemích byla	U	nížká	F	žádná	S	vysoká
6. Nejužívanější pomůcky ve škole:	K	obrazy	Y	mikroskop	I	meotar
7. Kostitřas je	O	odrážedlo	É	vysoké kolo	D	vozik
8. Děti jezdily v 19. století na	R	odrážedle	A	skateboardu	U	koloběžce
9. Vyučovací předměty na 1. stupni ZŠ	N	přírodověda	Č	čtení	Ů	plavání
10. Nejoblíbenější hračky 19. století:	Ě	plyšáci	I	káča	Č	koníci
11. Významné osobnosti 19. století:	G	Václav Havel	K	F. Palacký	Y	J. K. Tyl

Tajenka:

Tajenka: ZLATÉ ČESKÉ RUČIČKY

Str. 50 - 51: VÝLET DO 20. STOLETÍ - podobné aktivity jako u předchozí kapitoly. Století srovnávat.

Str. 52: Cílem tématu válek je pochopit, co to jsou války, jejich nebezpečnost, příčiny a důsledky a získat jednoduchý přehled o světových válkách 20. století.

Kapitola nemá za cíl, aby žáci přesně znali politické a historické události spojené s těmito válkami, neboť tomu ještě nemohou rozumět a navíc jde o učivo 2. stupně.

PĚTILÍSTKY na téma **VÁLKA**.

Číst **KNIHY** (úryvky) s válečnou tematikou: Říkali mi Leni, Petr a Lucie aj.

Str. 54, cvič. 3:

Srovnávat život za Rakousko - Uherska se životem ve 20. století a se životem dnes. Zaměřit se na školství, módu, oblíbené činnosti a hračky dětí, sportovní odvětví, dopravu apod.

Str. 55, cvič. 4:

Zjistit, kdo se v naší zemi může stát prezidentem? Jaké jsou podmínky? Společně sepsat, jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít dobrý prezident.

Aktuální prezidentské volby - kdy, kde, kdo, co?

Jakou náplň práce má prezident?

Str. 55, cvič. 5: 1. Hodoníně, 2. profesor, 3. kovářem, 4. Československa, 5. Beneš, 6. poslanec, 7. prezidentem, 8. cizině, 9. čtyřikrát, 10. manželce, 11. spisovatele. Tajenka - **OSVOBODITEL**.

Str. 58, cvič. 1:

Prodiskutovat každý bod charakterizující totalitu a zapisovat do tabulky, jaká je situace v jednotlivých oblastech života dnes.

Př.: Vládla jediná strana - KSČ. Dnes tvoří vládu zástupci všech stran zvolených ve volbách. Možno konkretizovat, které strany momentálně vládnou. Vysvětlit pojem a princip koalice.

Str. 58, cvič. 1 a):

Na číselnou osu zaznamenávat např. rok: narození sebe, sourozenců, vstupu do MŠ, ZŠ, závažné nemoci - úrazu, výrazných úspěchů ve sportu, v hudbě apod.

Str. 59, cvič. 6:

Psaní podobného dopisu o roce, ve kterém žáci absolvují 5. ročník můžeme motivovat historickými listinami urytými ve věžích kostelů a nalezenými až po mnoha letech. Lze to pojmout také jako „dopis do flašky“ puštěný po vodě. Bude svědectvím pro ty, kteří jej najdou třeba za několik let.

Kontakty:

Dr. Hana Mühlhauserová
Česká 2, 671 72 Miroslav
e-mail: muhlhauserovi@tiscali.cz
tel.: 515 334 869
mobil: 723 093 210
www.hanami.cz

www.tiskarna-sladek.cz
tel.: 515 225 730